

VICENÇ PAGÈS JORDÀ > TEXT

Una novel·la sobre la justícia

Girona, 1900
Rafael Gay de Montellà



REAL ACADEMIA DE CIENCIAS ECONÓMICAS Y FINANCIERAS (RACEF)

Rafael Gay de Montellà és un dels pocs autors que apareix a la secció «Clàssics Revisitats» que no va néixer en aquesta província: la raó, de pes, la trobem en el títol de la novel·la, *Girona, 1900*. Nat a Vic l'any 1882, Gay de Montellà va estudiar el batxillerat a la ciutat dels quatre rius. Després de publicar unes quantes obres de referència en l'àmbit del dret mercantil, va veure la llum aquesta única obra de ficció quan l'autor ja era octogenari, el 1966, tres anys abans de morir.

>> *Rafael Gay de Montellà*
(Vic, 1882 - Barcelona, 1969).

Girona, 1900 s'inicia amb l'arribada a la ciutat de la família del jutge Creus, a qui acaben de traslladar. En els primers capítols coneixem els veïns, els amics i els companys de feina. Aviat ens adonem, però, que la novel·la no pretén aprofundir ni en la relació entre els components del matrimoni ni en les persones que els envolten, sinó que se centra en un seguit de casos judicials.

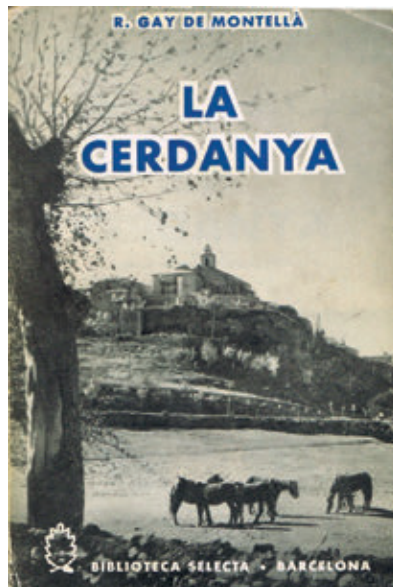
El primer cas és el de l'anomenat «Cromagnon», un home que va violar i assassinar una molinera i que acaba executat públicament. El segon cas és el d'un home a qui empresonen sense que en cap moment se l'informi dels càrrecs de què se l'acusa. El tercer cas és el d'una baronessa que es mostra generosa amb el jutge Creus, l'encarregat de dirimir el seu litigi de propietats. El quart cas és el misteriós robatori d'unes joies, i el cinquè és un delictes electoral. Amb els protagonistes d'alguns d'aquests fets, el jutge Creus hi manté una relació personal a més de professional. En més d'un cas, s'hi barregen sentiments de consciència —una dona que no vol delatar l' enamorada del seu fill— o de corrupció, quan el jurat deixa lliure un acusat malgrat les proves incriminatòries.

La novel·la inclou una subtrama sentimental: un poeta parnassià amic del jutge està enamorat d'una cambrera francesa que finalment es fa monja després de quedar embarassada d'un altre home. Sembla una història sòrdida, però està narrada amb una gran ingenuïtat, no només moral sinó també literària.

Més que presentar un fris de personatges que coincideixen en la població, *Girona, 1900* (subtitulada *Una ciutat emmurallada i romàntica*) dibuixa una constel·lació d'esdeveniments que giren al voltant del jutge. La ciutat no acaba de ser la protagonista del llibre, ja que un capítol està situat als afores, un altre a Calella de Palafrugell i un tercer a Barcelona. No tots els casos judicials es resolen, ni sembla que capfiquin gaire el narrador, ja que acabem el llibre sense esbrinar de què s'acusava l'home



AJUNTAMENT DE GIRONA. CRB [AUTOR DESCONEGUT]



empresonat del segon cas, sense ni tan sols saber com acaba la seva peripècia personal. Fa l'efecte que la funció de tots aquests casos és més aviat despertar dubtes en el jutge sobre els límits de la justícia humana i la seva relació amb la consciència individual. De fet, el sentit comú de què fa gala la seva esposa resulta molt més encertat que l'estricta aplicació de les lleis que es proposa ell. Abans que el jutge es dirigeixi cap a una altra destinació, el llibre es tanca amb les seves disquisi-

>> *Girona al 1900. El riu Onyar amb el pont de les Peixateries Velles en primer terme. En segon terme, el pont de Pedra i, al seu darrera, la muralla i les voltes de la rambla Pi i Margall.*



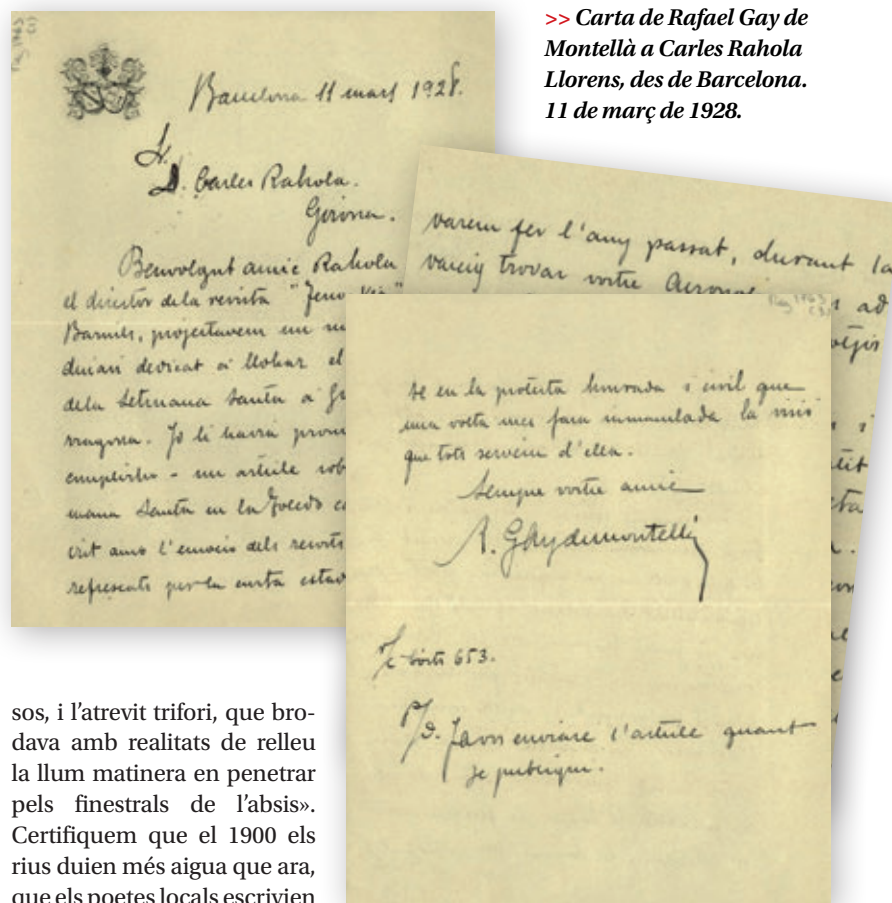
cions, que seria fàcil vincular amb les reflexions de l'autor després de dècades de dedicació a l'advocacia.

No ens trobem, doncs, davant una ficció que busqui seduir el lector amb una trama concebuda segons les regles de l'art narrativa, sinó davant una bar-

Aviat ens adonem, però, que la novel·la no pretén aprofundir en la relació entre els components del matrimoni, sinó que se centra en un seguit de casos judicials



FONS CARLES RAHOLA LLORENS. SÈRIE: CORRESPONDÈNCIA REBUDA



>> Carta de Rafael Gay de Montellà a Carles Rahola Llorens, des de Barcelona. 11 de març de 1928.

reja de memòries i d'assaig, protagonitzada per personatges que tenen en comú una psique esquemàtica. Les interrelacions poden arribar a ser rocambolesques: a Barcelona, el fill del jutge Creus comparteix pensió amb l'exmarit de la filla del banquer que va fugir amb els estalvis de la família del jutge (no em puc estar d'afegir que un altre dels dispesers és un estudiant de filosofia que es diu Terricabras).

El títol suggereix que un dels atractius del llibre és l'evocació d'una ciutat desapareguda, i certament més d'un passatge aconsegueix convocar unes feines i uns costums extingits. A la Girona de Gay de Montellà hi apareix un considerable nombre d'oficis públics —burots, magistrats, jutges, agutzils— i sobretot classes benestants (hi abunden més els militars que els capellans). Assistim a judicis i recepcions, a balls i a l'ordenació d'una monja, a una estafa bancària i a un espectacle de flamenc. Les descripcions, tant de la ciutat com dels paisatges adjacents, són riques i gairebé sempre elogioses, fins al punt que de vegades no sabem si estem llegint una novel·la o una guia turística. Un exemple: «El temple deixava veure les ombres incertes de les columnes del creuer, rematades per capitells borro-

sos, i l'atrevit trifori, que brodava amb realitats de relleu la llum matinera en penetrar pels finestrals de l'absis». Certifiquem que el 1900 els rius duïen més aigua que ara, que els poetes locals escrivien en castellà i que la tendència a la discreció en matèria de costums ja estava consolidada a la ciutat.

Un al·licient del llibre és la llengua, que en més d'una ocasió s'allunya de l'estàndard amb paraules com *entemarrar*, *tabanada*, *encadarnament*, *ensacalada*... L'autor ens fa fixar que la noia empordanesa que ajuda a la casa amb prou feines entén el parlar dels amos, i que, quan el fill va a la capital a estudiar, els barcelonins es riuen del seu accent. Una paraula que apareix sovint és *feniant*, que probablement prové del francès *fainéant* («que no fa res, gandul»). En ocasions accedim a expressions populars, com la resposta del presoner, que, quan se li pregunta de què se l'acusa, respon: «Poc que ho sé». El guardià de la presó, magnànim, li aconsella: «I molt d'aju, que no us afanin la roba». Menció especial mereix la interjecció «Nespres!», posada en boca del senyor de Borianell.

Val la pena reproduir un paràgraf per mostrar l'estil del narrador, més

memorable que la construcció dels personatges. En el capítol onze disserta sobre una qüestió tan actual llavors com avui: el relleu generacional. «A dues passes, pujava una joventut feta amb dolls de sang novella que bullia tèrbola i modelada pel corrent de la nova vida esportiva que començava a arrossegar-ho tot. Ell era encara un retall d'una vella estampa del temps de les reunions amb balls cerimoniosos i a la claror de minses espelmes, i en els quals se servien refrescos fets d'aixarops i aigua amb bolado. Ara aquells nois i aquelles mosses despendinades demanaven el conyac i el whisky, menjaven a grapat els emparedats de foie gras amb tòfones i els talls de llagosta amb bitxos». Costa pensar que aquelles noies tan modernes i tan despendinades eren les nostres rebesàvies.

Vicenç Pagès Jordà
és escriptor.

No ens trobem, doncs, davant d'una ficció que busqui seduir el lector amb una trama concebuda segons les regles de l'art narrativa, sinó davant d'una barreja de memòries i d'assaig